

■ TARİHİ KENTİN PAHA BİCİLMEZ MOZAIKLERİNİ ÇATAMADILAR

Şans Tanrıçası Uşak'ta kaldı

Antik Akmonya kentinde, kâçakçıların başladığı kazıyı sürdüren müze müdürü, dünyanın en eski ikinci voleybol mozaığının parçalarını tek başına birleştirmeye çalışıyor.

BÜYÜK TAHRİBAT
 val kısmın iki kenarında Tyche, orta kısımdaysa tahribata
 uğramış güneş, boks ve voleybol oynayanlar var.

ŞANS TANRIÇASI
 Mozaik tabanın iki kenarında Şans
 Tanrıçası Tyche var, elinde asan, yarı
 çıplak vaziyette. Figürlerin üzerindeki
 yazılarda buranın Iskenderiye'den gelen
 yapımcılar için düzenlendiği belirtiliyor.

Oval olduğu belli bir çukur. Çukurun bir diliminde yerle adeta bir olmuş birisi, torbadan çıkardığı taş parçalarını zemindeki boş noktalara yerleştirme derdinde. Öbür dilimdeki dört kişi ellerinde kürekler toprak atıyorlar. O toprağı bir başka noktaya taşıyan bir diğeri oval çukurun etrafında gıcirtılar çıkaran el arabasıyla dolanıyor. Yerde karınca gibi çalışan tek başına adam, Uşak Müzesi Müdürü Kazım Akbıykoğlu. Banaz ilçesine bağlı Ahat Köyü'nün muhtarı, okul müdürü, öğretmeni, köylüsü ancak keçilerin çıkmaya cesaret edeceği bu yolu tırmanıp onlar için gurur kaynağı olan kazıyı görmeye gelmişler. Banaz Kaymakamı Cumhuriyet Güven Taşbaşı, sabahın yedisinde işe koyulan ekibe su ve kola getiriyor. Ahat Köyü'nün okul müdürü Uğur Bey, müze müdürüne "Biz eylemden itibaren sizin kamınızı doyururuz", muhtar da, "Ne yapar eder koruruz burayı, sen hiç merak etme" diyor. Uşak Müzesi Müdürü Kazım

Bey, sessizce gülümsüyor. Sonra yerden kalkıp bidonda-ki suya doğru gidiyor, bir tase suyu boşaltıyor ve altında o koca hazineyi gizleyen zemine döküyor... Buraya gelen köylüler "Su kuşuna döndü mozaikler" lafını boşuna demiyor. Bu, bir mozaik ve su kuşu gibi suyu seviyor. Görüntü muhteşem... Rengârenk, gölgelendirerek işlenmiş figürler karşımızda. Tepelerde, ancak bilenele sınırları veren, bakımsız üzüm bağlarının ortasında bir yerde böylesi bir güzellik akla gelmez; yarı çıplak boylu boyunca iki Tanrıça; ortalarında boks, güreş ve voleybol oynayan figürler; geometrik desenler; sarının, turuncunun, mavinin tonları, bordolar... Her keste hayranlık nidaları.

Uşak ılı Banaz ilçesi sınırları içindeki Ahat Köyü üç aydır üzüntüyle sevinci bir arada yaşıyor. Mozaiklerin güzelliği her şeyi unutturacak nitelikte. Onlar da keyfini çıkarıyorlar. Yaşananlar bir Türkiye gerçeğini tüm detaylarıyla ortaya koyuyor, çünkü sahnede yok yok; tarihi eser kaçakçıları, onlardan haber bekleyen alıcılar, jandarma ve emniyetin işbirliği, bakanlığın gecikmesi, kaymakamın ve yöre halkının eserlere sahip çıkması, müze müdürünün arkeoloji sevdası ve bir başına kazıya girişmesi... Her şeyin netleşmesi için hikâyenin başlangıcına gidelim...

Ahat Köyü sınırları içinde dik yamaçlar üzerine kurulu 'Akmonya' diye bir kent vardır. Yazılı kaynaklardan kentlin tiyatroları, kalesi, kral yolu, mabetleri, kaya mezarları, tümülüsleri, darphanesi açıkça bilinmektedir. Nisan ve mayıs aylarında ikisi Ahat Köyü'nden dördü başka köylerden altı kişi sık

Ahat Köyü sakinleri koca tepeyi aşip mozaik

sık tepelere doğru çıkarlar. Köylüler, 'hayrola' derler. Çünkü çıkış için köyün içinden, köy kahvesinin önünden geçmek şarttır. Emniyete bildirirler. Emniyet de gizlice bu kişileri izlemeye başlar. Bütün hareketleri kontrol altındadır artık. Aslında buraya onları çeken büyük heykel bulma sevdalarıdır. Çünkü daha önce yapılan bir kaçak

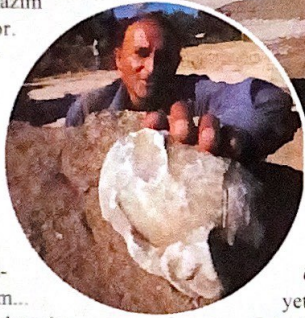
kazıda buradan 2 metre boyunda bir heykel çıkarılmış ve hırsızlar yakalanınca heykel o zamanlar Uşak Müzesi olmadığı için Afyon Müzesi'ne gönderilmiştir. 2000 yılının hırsızları Dudu Kuzer'e ait bahçede kazı yapar ve 80 cm derinlikte heykel yerine mozaikle karşılaşır. Fotoğrafını çeker ve mozaiki pazarlamaya başlarlar. Emniyet, ikinci alıcı olarak hırsızlarla ilişki kurar. Fotoğrafı alır, müze müdürüne gösterir. "Eseri kaldırırken mi kaldırmadan mı yakalayalım diye" sorarlar. Kazım Bey, "Kaldırırlarsa mozaikler katledilir. Aman" der. Ve 18 Mayıs günü, hırsızlar işi bitirmek üzere geldiklerinde yakalanırlar. İfadelerinde ve ellerindeki belgelerde çok ilginç noktalar vardır. Esas alıcı, İstanbul'da önemli bir kişidir, eseri kaldırdıklarında onları bir helikopter beklemektedir -burası helikopter inişi için çok uygun-. Sözü edilen rakamlar ise 1 ile 5 milyon dolar arasında değişmektedir.

Mozaiklerin İstanbul'dan Amerika'ya gideceği de verilen ifadeler arasındadır... İşin uzamasına aralarında düştükleri para kavgası neden olmuştur. Tarihi eser kaçakçılarının klasik sonucu... Sen o kadar ben niye o kadar tartışmaları, işi yüzlerine gözlerine buluşturmalarına yol açar ve emniyet de bir güzel ikinci alıcı olarak devreye girer.

Ne yapmalı? Ortada üstü açılmış bir mozaik, çevrede in cin top oynuyor. Mozaikleri çıkarmak ve müzeye götürmek imkânsız. Zaten Kültür Bakanlığı'nın onayı lazım. Müze Müdürü yazışmalara koyulur, durumu rapor eder. Jandarma bölgesine giren Ahat Köyü'nde jandarmalarla kaymakam Cumhuriyet Güven Taşbaşı eseri korumaya alırlar. O günden bugüne jandarma 24 saat bölgede nöbet tutuyor... Kaymakam ve köylüler tetikte...

Yakalanan 6 kişiden ikisi Ahat Köyü'nden. Kazı yaptıkları alan SİT alanı olarak tescilli olduğu için TCK'nin 64. maddesi ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'ndan ağır cezada yargılanıyorlar. Birkaç hafta yatıp çıkarlar muhtemelen!.. Hatta belki de siz bu yazıyı okurken onlar kurtuluşlarını kutluyorlardır!..

Ahatlılar da voleybol şampiyonu
Kazı alanında Uşak Müzesi Müdürü, tek başına çalışıyor, beş işçi yardımıyla. Kazım

MÜTHİŞ DAYANIŞMA
Banaz Kaymakamı Cumhuriyet Güven Taşbaşı, kazının devamı için elinden gelen yardımı yapıyor.

rmeye geliyorlar. Müze müdürü kazının tek arkeologu.

Bey, ortaya çıkarılan mozaïği tamamlamak, mozaik parçalarını tasnif etmekle meşgul. Mozaïğin en önemli tarafı iki kenarındaki Tanrıça figürü ve göbeğindeki spor yapan üç figür. Bununla da bitmiyor, sahnelerden birinin yüzü tahribata uğrasa da ellerinden ve ayak hareketinden belli ki voleybol oynuyorlar. Kazım Bey "Kazıyı bitirince raporumu hazırlayacağım ama benim bildiğim tek voleybol figürü Sicilya'da. Bu mozaïğin simetrisini bulursak ve hasarı az olursa muhteşem olacak" diyor. Ağaç kökleri bu figürün yüzünü tahrip etmiş. Yıllarca tarla olarak kullanıldığından sulaya sulaya zarar büyümüş. İşin ilginç yanı Ahat Köyü'nün voleybol şampiyonlukları. Türkiye'nin okur yazar oranı yük-

sek yerlerinden bu köy. 955 kişinin 700'ü öğretmen burada. Pek çok spor müsabakalarında kupa almışlar ve en komiği de yıllardır aldıkları voleybol şampiyonlukları. Okula inip kupaları görüyoruz. 800 nüfuslu Ahat Köyü, 100 bin nüfuslu Uşak'ta ortaokul yıldızlarda şampiyon. Yıllardır bu böyle... Borç parayla gidip şampiyon olarak geri dönüyor Ahatlılar. Voleybolda ünlüler. Nereden nereye...

Hemen hemen hiçbir yerleşimin olmadığı tepeleri göz önüne getirirseniz kazı alanının uçsuz bucaksızlığı ve burada çalışmanın zorluğunu anlayabilirsiniz. Zaten çok kısıtlı imkânlarla çalışıyorlar. Müze müdürü geceleri Ahat Köyü'nün okulunda yatıyor, sabah beş buçukta uyanıp 06.30'da hep birlikte işbaşı

KİMDİR? KAZIM AKBIYIKOĞLU

- 1955 Uşak doğumlu.
- İlk ve ortaokul eğitimini Ankara'da, liseyi Uşak'ta tamamladı.
- 1979'da Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden mezun oldu.
- 1980'de Uşak Müzesi'nde asistan olarak göreve başladı.
- 1991'de müzeye müdür oldu. 1987'den bugüne kadar hemen hemen her yıl en az iki kere bölgede kurtarma kazıları yaptı. Bunlar genelde tumulus ve nekropol kazılarıydı.
- Bölgede kaçakçıların eline düşmeden pek çok eserin müzeye gelmesini sağladı.
- Karun Hazinele, Kazım Akbiyikoğlu'nun müze müdürlüğünü yaptığı Uşak'ta sergileniyor.
- Kendi imkânlarıyla ancak bir hafta sürdürebildiği yüzey araştırmasında küçücük bir alanda 700 tarihi yer saptadı.

yapıyorlar. Akşam yediye kadar çalışmayı sürdürdükleri oluyor, çünkü zamanları çok kıymetli. Kaymakam Cumhuriyet Taşbaşı "Mozaik ortaya çıkınca onu nasıl koruyacağımızı bilemedik. Hep birlikte sahip çıktık, sağ olsun jandarma ve emniyetle birlikte koruduk" diyor. Pek yazılmasını istemese de bakanlıktan para gelişini geciktirdiği ve kazının sürmesini istediği için para yardımı yaptığını belirtmek lazım. Her an gözleri kazıda, çalışanların üzerinde. Müdür ve kazının tek arkeologu Kazım Bey, nisan ayında üç kere kalp krizi geçirmiş birisi, güneşe aldırıyor, tarihi eserlerle uğraşmaktan memnun. "Porçöz" diye bir sıvıyla mozaiklerin arasına sıkışmış yılların kireçlerini temizliyor, ortaya dört beş çeşit renk çıkıyor. Elleri parçalanmış ama aldırıyor. Kaymakam, "Porçöz"ün marifetini görüp "Ben size aşağıdan bunun büyüğünü aldırayım, yollarım" diyor. Köylüler, kaymakam, okul müdürü, muhtar, bepsi saygıyla Kazım Bey'in çalışmasına bakıyor. →

Ahat Köyü Muhtarı İbrahim Aybey, bisküvi, gazoz gibi akşamüstü yiyeceği taşıyor çalışanlara. Tepede tam bir dayanışma hâkim.

200 metrekairelik mozaik

Kazım Bey, bilgi veriyor: "İki kenardaki küçük parçaları götürmek istemişler, mozaığın güzel tarafı gölgeli yapılmış olması. İstemiz, buradakının karşı tarafta hiç bozulmadan çıkması... Bu alanda bu kadar fazla miktarda mozaik çıkacak olursa Zeugma'yı geçebilir..." Mozaiklerin nasıl bu kadar renkli ve güzel olduğuna şaşırılmamıza gayet sakin cevap veriyor: "Civardaki kayalarda var, kayalardan yontuyorlar. Arazinin kayaları çok renkli. O kadar ki her renk taşı bulmak mümkün. Biz toprağı eleyerek kaldırdığımız için zamana karşı yarışıyoruz ve ağır ilerliyoruz. Mekân da oldukça geniş. Şu haliyle 7.5 metre genişliği var, 30 metre boyunu düşünürseniz 200 metrekairelik bir mozaik alan bu." Bu, sadece işin bir kısmı, bütün çevre böyle mozaiklerle dolu muhtemelen. Çünkü burada bu malzeme ve bu malzemeyle gelişen bir zanaat var. Zaten zamanında mozaik atölyesi olarak kullanılmış yerler bulunmuş. Çok eskilerde...

Akmonya, Banaz ilçesinden 10 km'lik mesafede. Tuhaf ama, 1950'lerde bir kazı yapıldığından olsa gerek, ilçenin içinde sarı renkte, yani tarihi yeri gösterir tabaka var. Hırsızlık olmasa hiçbir şey göremeyeceğiniz, bağlık, tarlalar olan bu alan için tabaka koymuşlar. Kazım Bey, ekim ayına kadar çalışmaktan yana ki mümkün olduğunca çok eseri kurtarabilsin. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğünden "2 milyarlık ödenek" gelmek üzere. Belki bekçi görevlendirilecek, ama köylüler biz burayı koruruz diyor. Kaymakam, zaten bekçi olmazsa, bütçesinden para ayırıp burada birini görevlendirmekten söz ediyor. Kazım Bey "İşimiz uzun sürecek. Burası bitince diğer kısımlardaki mozaiklere bakacağız. Bitiremeyeceksek seneye başlamakta yarar var" diyor.

Kazıyı ziyarete gelmiş jandarmalardan birisi "Biz buraya çıkıp hep kontrol yapıyoruz. Bir para koymuştuk, para duruyorsa kazılmamış demektir" diyor. Nasıl yani desek de bu yöntemin kendilerine göre bir mantığı var. 1953'te burada Afyon Müzesi ilk kazıyı yapmış, 1963'te de kaçak kazı yapılıyor ve çıkan heykelle paralar Afyon Müzesi'ne konuyor.

Akmonya, darphanesi olan bir kentmiş bir zamanlar: "Aşağıda, paralar çıktı. Buranın

Voleybol oynayan figürler dünyada ikinci örnek

parası da Bizans parası da var. Kendi parasını basmış bir yer. Para basan çok az o zaman. Parasında önde miğferli Athena, arkada kanatları açık kartal, onun altında meandir motifi, şimşek motifi ve Akmoniya yazısı bulunuyor. Burası 1 km'ye yakın, aşağı kısmında normal halk yaşıyor, burası akropolü.

Aşağıda da mozaik var, her taraftan topluyoruz, yukarıdan aşağı akıntı yapmış mozaikler."

Bu mozaiklerin yerinde kalması ve buranın bir turizm merkezi olması hem köy hem ilçe için büyük bir nimet. Kazım Bey "Hiç olmazsa burayı tamamen ortaya çıkarıp tamir etmek" diyor. Müdürlüğe teklifleri olacak ve üstünün kapatılarak korunmasını isteyecekler. Ama, eğer kaldrın denirse kaldırmak zorundalar. Öte yandan müze tika basa dolu ve bu mozaiklere yer yok.

Kültür Bakanı'nın ağustos ayında inşallah "ziyaret edeceği" Akmonya'daki figürlerin sırrı çözüldü. Üzerlerindeki yazılar okundu, buna göre mozaikler Tanrıça Tykhe'nin onuruna, İskenderiye'den gelen yarışmacılar için yapılmış. Güzel haber: Arkeoloji ve Sanat Yayınları kazının bir aylık ihtiyacını üstleniyor, işçi sayısının artırılmasını sağlıyor ve araç temini için elinden geleni yapacak. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, kim bilir, belki bu yazıyı okuyan birileri... Ve mutlu son. □

EMİNE ÇAYKARA

YARDIM ETMEK İSTEYENLER İÇİN:
Banaz Kaymakamlığı: 0276 315 10 19

BİLGİ AKMONYA

- Kuruluşu ile ilgili iki bilgi var: MÖ 9. yüzyılda Frig Beyleri ya da Lidya Kralı Manes'in oğlu Akmon kurdu.
- Akmonya'nın tepede bir kalesi var.
- Kuzeydoğu uçtaki büyük tiyatrosu, 1800'lü yılların ortalarında görünür haldeydi, bugün tiyatronun çukurluğundan başka bir şey görünmüyor. 50 metre uzağında ikinci ve daha küçük bir tiyatro bulunuyor. Sahne temelleri, basamaklı birkaç oturma yeri ve bunlara giriş tüneli duruyor.
- Bizans dönemine ait mabetler yıllar önce seçilebilirken bugün ortada yok.
- Tiyatronun 100 metre batısında darphane olması muhtemel büyük ve yanında küçük bir yapının temelleri var. Bir kentin darphanesinin olması onun önemini gösteriyor.
- Kentin akropolü dışında aşağılardaki şehir ve kenar mahallelerinin nerelerde olduğu biliniyor.
- Ahat Köyü korusu içinde Akmonya şehri zamanından kalma bağ omçaları ve güller var. Bu da buranın zamanında bağlık ve gül bahçesi olduğunu gösteriyor.
- Akmonya şehrine giden çeşitli yollar var. Bunların arasında iki Kral Yolu bulunuyor.
- Akmonya'daki mozaikler MÖ 1. yüzyıla MS 1. yüzyıla tarihleniyor. Zaten kentin en parlak dönemi bu aralık. Çevrede Akmonya paraları dışında, yakınındaki Ahameia'nın (Dinar) ve başka kentlerin sikkeleri bulundu.
- Kentin geçmişi yansıtan pek çok eser - kitabeler, taşlar, sütun başları, gövdeleri - Ahat Köyü'ndeki evlerin yapımında kullanılmış.